

Byzantina Symmeikta

Vol 6 (1985)

SYMMEIKTA 6

Οι μεταβολές στην πολιτική του Ζήνωνος μετά την πτώση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους και οι Οστρογότθοι ηγεμόνες (476-481)

Άννα Β. ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ

doi: [10.12681/byzsym.698](https://doi.org/10.12681/byzsym.698)

Copyright © 2014, Άννα Β. ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ Α. Β. (1985). Οι μεταβολές στην πολιτική του Ζήνωνος μετά την πτώση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους και οι Οστρογότθοι ηγεμόνες (476-481). *Byzantina Symmeikta*, 6, 73–90.
<https://doi.org/10.12681/byzsym.698>

ΟΙ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΖΗΝΩΝΟΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΟΙ ΟΣΤΡΟΓΟΤΘΟΙ ΗΓΕΜΟΝΕΣ (476 - 481)

Για την ανατολική ρωμαϊκή αυτοκρατορία το χρονικό διάστημα από το 476 ως το 481¹, δηλαδή η πενταετία που ακολουθεί τη λεγόμενη «πτώση της δυτικής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας», χαρακτηρίζεται από έντονες πολιτικές ανακατατάξεις, στο βαθμό που η σύγκρουση των δύο διαμετρικά αντίθετων πολιτικών ιδεολογιών που βρίσκονταν τότε αντιμέτωπες, της φιλοβαρβαρικής και της αντιβαρβαρικής, αποκτά δραματικές διαστάσεις. Η μελέτη αυτή αποσκοπεί να εντοπίσει τις διαδοχικές ανακατατάξεις στις δύο παρατάξεις — φορείς των αντίστοιχων ιδεολογιών, επιχειρώντας να ερμηνεύσει ορισμένα γεγονότα της σκοτεινής πενταετίας σε συνδυασμό με την πολιτική στάση — φιλική ή εχθρική — που τηρούσαν οι δύο Οστρογότθοι ηγεμόνες Θεοδέριχος Στράβων και Θεοδέριχος Αμαλός ανάλογα με τις περιστάσεις².

1. Φιλοβαρβαρική πολιτική του Ζήνωνος

Η στάση που υιοθέτησε ο Ζήνων σχετικά με τις υποθέσεις της Ιταλίας, μετά την αποκατάστασή του στο θρόνο (τέλη Αυγούστου 476), είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστική αλλά και διαφωτιστική για τις αυτοκρατορικές προθέσεις. Ο Ζήνων αγνοεί ουσιαστικά τον έκπτωτο αυτοκράτορα της Δύσης Ρωμόλο Αυγουστύλο, στον οποίον είχε επιτραπεί από το βάρβαρο «ρήγα» Οδόακρο, που

1. Τα γεγονότα της εποχής αυτής πραγματεύονται διεξοδικά: J. B. Burg, *A History of the Later Roman Empire (395 A. D. to 800 A. D.)*, τομ. Α', ανητ. Άμστερνταμ 1966 (=LRE), E. Stein, *Histoire du Bas-Empire*, τομ. Β', Παρίσι - Βρυξέλλες - Άμστερνταμ 1949, A. H. M. Jones, *The Later Roman Empire (284 - 602)*, τομ. Α', Οξφόρδη 1964 (=LRE), Ju. Kulakovskiy, *Istorija Vizantii*, τομ. Α', Κίεβο 1913, L. Schmidt, *Geschichte der deutschen Stämme bis zum Ausgang der Völkerwanderung. Die Ostgermanen*², Μόναχο 1941, H. Wolfram, *Geschichte der Goten*², Μόναχο 1980.

2. Η ιστορία του Μάλχου από τη Φιλαδέλφεια (=FHG IV, 111 - 132) αποτελεί μία από τις βασικότερες πηγές πληροφόρησης για τη δράση των δύο Οστρογόθων ηγεμόνων κατά την περίοδο που εξετάζουμε. Βλ. B. Baldwin, *Malchus of Philadelphia*, DOP 31 (1977), σελ. 91 - 107 και M. Errington, *Malchos von Philadelphia, Kaiser*

είχε καταλάβει την Ιταλία, να εγκατασταθεί στην Καμπανία¹. Τηρεί, παράλληλα, επαμφοτερίζουσα στάση ανάμεσα στον επίσης έκπτωτο αυτοκράτορα της Δύσης Ιούλιο Νέπωτα, προς τον οποίο εκδηλώνει μια χλιαρή υποστήριξη², και τον Οδόακρο, προς τον οποίον μάλλον και αποκλίνει³. Είναι φανερό, επομένως, ότι ο Ζήνων α) απέκλειε το ενδεχόμενο της ύπαρξης στη Δύση ενός αυτοκράτορα υποστηριζόμενου από βαρβαρικό στρατό, όπως ήταν η περίπτωση του Αυγουστύλου⁴, β) επιθυμούσε, αντίθετα, την παρουσία είτε ενός ρωμαίου αυτοκράτορα που να έχει την έγκριση της Κωνσταντινούπολης είτε ενός βάρβαρου ηγεμόνα, που να υπόκειται, θεωρητικά τουλάχιστον, στον αυτοκράτορα της Ανατολής. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η επιλογή που έκανε ο Ζήνων αποκλίνοντας μάλλον προς τον Οδόακρο⁵ μαρτυρεί με σαφήνεια την υιοθέτηση από μέρους του φιλοβαρβαρικής πολιτικής.

Βέβαια, η εφαρμογή φιλοβαρβαρικής πολιτικής από τον Ζήωνα έρχεται σε αντίθεση με την παραδοσιακή αντιβαρβαρική στάση της ανατολικής αυτοκρατορίας, την οποία, άλλωστε, και ο ίδιος ο Ζήνων, παλαιότερα, είχε ένθερμα υποστηρίξει⁶. Τα αίτια της έκδηλης μεταστροφής του Ζήωνος πρέπει να ανα-

Zenon und die zwei Theodoriche, *Museum Helveticum* 40 (1983), σελ. 82 - 110. Η χρονολογική σειρά των πληροφοριών που παρέχει το κείμενο του Μάλχου είναι δύσκολο να ορισθεί με απόλυτη ακρίβεια. Ο Ηλεκτρονικός Υπολογιστής, που λειτουργεί στο ΕΙΕ, έχει τροφοδοτηθεί με χωρία του Μάλχου, τα οποία έχουν χρονολογηθεί από τους συνεργάτες του προγράμματος «Τράπεζα Πληροφοριών Βυζαντινής Ιστορίας» (ΚΒΕ/ΕΙΕ) με διαφορετική σειρά από εκείνη των κριτικών εκδόσεων.

1. Marcellini Comitis Chronicon έτος 476 = MGH AA, XI, 91, Jordanis, Romana 344—MGH AA, V, 1, 44, Excerpta Valesiana 38 = έκδ. Moreau, σελ. 11.

2. Μάλχος απ. 10 = FHG IV, 119. Βλ. Stein, ο.π., τομ. Β', σελ. 46 - 47.

3. Κάνδιδος απ. 1 = FHG IV, 136: . . . Οδοάκρω μάλλον ό Ζήνων απέκλινεν, Μάλχος, ο.π. Βλ. C. D. Gordon, *The age of Attila. Fifth-century Byzantium and the Barbarians*, Michigan 1960, σελ. 128 και F. Martroye, *L'Occident à l'époque byzantine; Goths et Vandales*, Παρίσι 1904, σελ. 5.

4. Για την κατάσταση του ρωμαϊκού στρατού στη Δύση κατά την εποχή αυτή βλ. Jones, LRE, τομ. Α', σελ. 244, Gordon, ο.π., σελ. 126, Martroye, ο.π., σελ. 2, F. Lot, *Les invasions germaniques; la pénétration mutuelle du monde barbare et du monde romain*, Παρίσι 1915, σελ. 117 και A. E. R. Boak, *Manpower shortage and the fall of the Roman Empire in the West*, The Univ. of Michigan Press 1955, σελ. 100.

5. Ο Οδόακρος είναι βέβαια ανεξάρτητος βασιλέας σε σχέση με τους υπηκόους του (A. H. M. Jones, *The Constitutional Position of Odoacer and Theodoric*, *Journal of Roman St.* 52 (1962), σελ. 126 - 130, Stein, ο.π., τομ. Β', σελ. 49), θεωρητικά όμως υπόκειται στον αυτοκράτορα της Ανατολής, ως πατρίκιος διορισμένος από εκείνον (Bury, LRE, τομ. Α', σελ. 279). Σχετικά με τη σταδιοδρομία του Οδόακρου βλ. J. R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire (A. D. 395 - 527)*, τομ. Β', Cambridge Univ. Press 1980, σελ. 791 - 793 (=PLRE).

6. Βλ. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ. Ζ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978, σελ.

ζητηθούν στην εξελικτική πορεία που ακολούθησε η εφαρμογή της αντιβαρβαρικής ιδεολογίας και στο αντίστοιχο πολιτικό της κόστος.

Η αντιβαρβαρική πολιτική, που ακολουθούσε η ανατολική αυτοκρατορία, εκδηλώνεται με ιδιαίτερη έμφαση κατά την περίοδο της βασιλείας του Λέοντος Α' ¹ και υλοποιείται: α) με την αποστολή στη Δύση υποψηφίων αυτοκρατόρων της προσωπικής εκλογής του αυτοκράτορα της Ανατολής, οι οποίοι ξεκινούν από την Κωνσταντινούπολη επικεφαλής πολυάριθμων στρατιών, όπως συνέβη το 467 με τον Ανθέμιο ² και το 474 με τον Ιούλιο Νέπωτα ³ και β) με τη διεξαγωγή πολέμων εναντίον των βαρβάρων που είχαν εγκατασταθεί σε εκείνα τα εδάφη που αποτελούσαν άλλοτε τη δυτική ρωμαϊκή αυτοκρατορία, όπως συνέβη με την εκστρατεία κατά των Βανδάλων ⁴ το 468.

Με τη διαμόρφωση του πολιτικού αυτού κλίματος είχε δημιουργηθεί στην Κωνσταντινούπολη διαμάχη ανάμεσα στην αντιβαρβαρική και στη φιλοβαρβαρική παράταξη ⁵. Ο αυτοκράτορας Λέων Α' ευνοεί την αντιβαρβαρική παράταξη ⁶, ενώ ο πανίσχυρος Αλανός Άσπαρ, υπέρμαχος της ειρήνευσης με

128 (=IEE). Για τη βασιλεία του Ζήνωνος βλ. E. W. B r o o k s, *The Emperor Zenon and the Isaurians*, *The English Historical Review* 8 (1893), σελ. 209 - 238 (=EHR), A. L i p p o l d, *Zenon*, RE 19/2 XA, 1972, στήλες 208 - 209 και W. B a r t h, *Kaiser Zeno*, Βασιλεία 1894.

1. Για τη συγκεκριμένη πολιτική της ανατολικής αυτοκρατορίας κατά τον Ε' αιώνα σε σχέση με τη Δύση γενικότερα, καθώς και του Λέοντος Α' ειδικότερα βλ. W. E. K a e g i, Jr., *Byzantium and the Decline of Rome*, Princeton 1968, passim.

2. Προκόπιος, Πολ. Γ', 6,5 = έκδ. Haury - Wirth τομ. Α', σελ. 336, Θεοφάνης, σελ. 114 (de Boor). Marcellini Comitibus Chronicon έτος 467 =MGH AA, XI, 89, Jordanis, Romana 336 =MGH AA, V, 1, 43, Cassiodori Senatoris Chronica 1283 έτος 467 =MGH AA, XI, 158. Βλ. J o n e s, LRE, τομ. Α', σελ. 242.

3. Ιωάννης Αντιοχεύς, Excerpta de insidiis, § 93, σελ. 131 (de Boor), Θεοφάνης, σελ. 119 (de Boor), Marcellini Comitibus Chronicon έτος 474, 475 =MGH AA, XI, 91, Cassiodori Senatoris Chronica 1299 έτος 474 =MGH AA, XI, 158. Βλ. J o n e s, LRE, τομ. Α', σελ. 244.

4. Για την εκστρατεία του 468 βλ. Προκόπιος, Πολ. Γ', 6, 1 - 27 =Haury - Wirth τομ. Α', σελ. 335 - 340, Θεοφάνης, σελ. 115 (de Boor), Μλλάλα, σελ. 372 (CSHB), Ευάγγριο, Π, 16, 11 - 13 (έκδ. Bidez - Parmentier), Jordanis, Romana 337 =MGH AA, V, 1, 43. Πρβλ. C h r. C o u r t o i s, *Les Vandales et l'Afrique*, Παρίσι - Αλγέρι 1955, σελ. 201 - 203 και B u r y, ο.π., τομ. Α', σελ. 244. Άλλες τέτοιες εκστρατείες είχαν γίνει το 435 και το 441. Βλ. Προκόπιος, Πολ. Γ', 3, 30, Γ', 4, 1 - 2, 12 - 13 =Haury - Wirth τομ. Α', σελ. 323, 324, 326.

5. Για την πάλη ανάμεσα στα φιλοβαρβαρικά και αντιβαρβαρικά στοιχεία κατά την περίοδο της βασιλείας του Λέοντος Α' βλ. A. S. K o z l o v, *Narodnye massy v konfliktike Aspasa i Lva*, *Antičnaja drevnost i srednie veka 10* (1973), J o n e s, LRE, τομ. Α', σελ. 221 - 223, IEE, τομ. Ζ', σελ. 122 - 126, R. R e m o n d o n, *La crise de l'empire romain de Marc-Aurèle à Anastase*, Παρίσι 1964, σελ. 229, G o r d o n, ο.π., σελ. 133.

6. O T h. H o d g k i n, *Italy and Her Invaders*², τομ. Β', Λονδίνο 1892, σελ.

τα βαρβαρικά στοιχεία, είναι ο αρχηγός της φιλοβαρβαρικής παράταξης¹. Η διαμάχη αυτή ήταν ιδιαίτερα έντονη ανάμεσα στον Λέοντα Α' και τον Άσπαρα², οι οποίοι αποτελούσαν, εξάλλου, και τους εκπροσώπους των δύο διαμετρικά αντίθετων πολιτικών ιδεολογιών. Η υποβόσκουσα αντίθεση ανάμεσα στις δύο παρατάξεις δεν άργησε να εξελιχτεί σε ανοικτή ρήξη με κορύφωση την οργανωμένη δολοφονία του ηγέτη της φιλοβαρβαρικής παράταξης το 471, γεγονός που μπορεί να θεωρηθεί ως νίκη της αντιβαρβαρικής μερίδας³. Έτσι, η διαμάχη ανάμεσα στα δύο αντιμαχόμενα στρατόπεδα λήγει θεωρητικά το 471 με την επικράτηση της αντιβαρβαρικής πολιτικής στην Κωνσταντινούπολη.

Η κατάσταση όμως στη Δύση μετά το 471 εξελίχτηκε με πολύ δυσμενέστερο τρόπο. Η εκστρατεία κατά των Βανδάλων, που οργανώθηκε το 468, κατέληξε σε παταγώδη αποτυχία⁴. Ο αυτοκράτορας Αυθέμιος βρέθηκε αντιμέτωπος με δυσκολίες που τον ξεπερνούσαν⁵, ενώ ο αυτοκράτορας Ιούλιος Νέπως εκθρόνι-

445, αναφέρει ως αρχηγό της παράταξης, που αντιμαχόταν τον Άσπαρα και τους βαρβάρους του, τον Ζήνωνα, γαμβρό του Λέοντος Α'. Είναι χαρακτηριστικό ότι πολλά πρόσωπα της αυτοκρατορικής οικογένειας αντιπολιτεύονταν τον Άσπαρα και την παράταξή του (βλ. παραπάνω, σελ. 75, σημ. 5). Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το ότι τα ίδια πρόσωπα κατείχαν καιρικές διοικητικές ή στρατιωτικές θέσεις και είχαν στενή επαφή με τον Λέοντα Α' μας επιτρέπει να αναζητήσουμε τα κυριότερα μέλη της αντιβαρβαρικής παράταξης στο αυτοκρατορικό περιβάλλον του Λέοντος Α'. Συνεπώς, την αντιβαρβαρική παράταξη κατά την εποχή του Λέοντος Α' πρέπει να συνθέτουν κυρίως η Βηρίνα, σύζυγος του Λέοντος Α' (PLRE, τομ. Β', σελ. 1156), ο Βασιλίσκος, αδελφός της Βηρίνας (PLRE, τομ. Β', σελ. 212 - 214), ο Αρμάτος, ανηψιός της Βηρίνας και του Βασιλίσκου (PLRE, τομ. Β', σελ. 148 - 149), ο Ζήνων (PLRE, τομ. Β', σελ. 1200 - 1202) και ο Μαρκιανός (PLRE, τομ. Β', σελ. 717 - 718), γαμβροί του Λέοντος Α'.

1. Ο Burg, ο.π., τομ. Α', σελ. 228 αναφέρει ότι ο Άσπαρ και η οικογένειά του ήταν ο πυρήνας μιάς πολυπληθούς παράταξης Αριανών και βαρβάρων. Την ύπαρξη αυτής της παράταξης, της οποίας αρχηγός είναι ο Άσπαρ, μνημονεύουν επίσης ο Gordon, ο.π., σελ. 158 και ο Hodgkin, ο.π., τομ. Γ', Οξφόρδη 1896, σελ. 37, 78.

2. Για τις τεταμένες σχέσεις Λέοντος Α' και Άσπαρ βλ. Burg, ο.π. τομ. Α', σελ. 228 - 230 και Kozlov, απ.

3. Για τη δολοφονία του Άσπαρος βλ. Μαλάλα, σελ. 371 - 372 (CSHB), Θεοφάνης, σελ. 117 (de Boor), Κάντιδο χπ. 1—FHG IV, 135, Marcellini Comitibus Chronicon έτος 471=MGH AA, XI, 90. Βλ. Burg, ο.π., τομ. Α', σελ. 230, ο οποίος προσθέτει ότι η δολοφονία του Άσπαρος έχει μιá βαθύτερη σημασία ως επανάληψη της σύγκρουσης ανάμεσα στα ρωμαϊκά και βαρβαρικά στοιχεία της αυτοκρατορίας, και Kozlov, ο.π., σελ. 263 - 266.

4. Προκόπιος, Πολ. Γ', 6, 1 - 27 =Haury -Wirth τομ. Α', σελ. 335 - 340, Θεοφάνης, σελ. 116 (de Boor), Μαλάλας, σελ. 372 - 373 (CSHB), Jordanis, Romana, ο.π. Βλ. Courtois, ο.π., σελ. 203, Kaegi, ο.π., σελ. 44 - 45, Gordon, ο.π., σελ. 121 και Lot, ο.π., σελ. 120.

5. Προκόπιος, ο.π., Jordanis, Getica 236 - 238 =MGH AA, V, 1, 118 - 119. Για την κατάσταση που αντιμετώπισε ο Αυθέμιος στη Δύση βλ. Jones, LRE, τομ. Α', σελ. 242 - 243.

στηκε λίγους μήνες μετά την αναχώρησή του¹. Η έκβαση των γεγονότων λοιπόν κάνει φανερό ότι κάθε προσπάθεια εφαρμογής της αντιβαρβαρικής πολιτικής ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία και, συνεπώς, αποδεικνύει ότι η πολιτική αυτή ήταν πλέον ανεδαφική και εξωπραγματική, γεγονός που ισοδυναμεί με την ουσιαστική χρεωκοπία της.

Όπως και ο Βασιλίσκος που στη σύντομη περίοδο της βασιλείας του έδειξε φιλοβαρβαρικές τάσεις², ο Ζήνων πρέπει να είχε συλλάβει το νόημα των καιρών και τη νέα κατάσταση που είχε διαμορφωθεί με την προϋούσα εκτόξευση στη Δύση και αυτό φάνηκε καθαρά όταν ανέβηκε για δεύτερη φορά στο Θρόνο το 476. Η άσκηση ρεαλιστικής πολιτικής από μέρους του απαιτούσε συμμόρφωση προς τα νέα δεδομένα και αναθεώρηση της ως τότε αντιμετώπισης του βαρβαρικού παράγοντα. Έτσι, λοιπόν, δικαιολογείται η «απότομη» μεταστροφή του Ζήνωνος και η απόφασή του να ακολουθήσει φιλοβαρβαρική πολιτική, που στηριζόταν στην αρχή της μη επέμβασης στη Δύση και στη διατήρηση ειρηνικών σχέσεων με τους βαρβάρους³.

2. Ο ρόλος του Ιλλού στις πολιτικές εξελίξεις της τριετίας 476 - 479

Τα γεγονότα που εκτυλίσσονται στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας από την επιστροφή του Ζήνωνος στην αυτοκρατορική εξουσία (τέλη Αυγούστου 476) ως τα τέλη του 479, οπότε σημειώθηκε η εξέγερση του Μαρκιανού, είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα με την πολιτική παρουσία και δράση του Ιλλού. Συνεπώς, η ερμηνεία τους δεν είναι δυνατή, αν δεν υπάρξει ταυτόχρονη διερεύνηση του ρόλου που διαδραμάτισε σε αυτά ο Ιλλός, ως εκπρόσωπος βέβαια ορισμένης πολιτικής ιδεολογίας. Ο Ιλλός εμφανίστηκε στο πολιτικό προσκήνιο ήδη από την εποχή του Λέοντος Α'⁴. Καταγόταν από την Ισαυρία⁵ και διαπνεόταν

1. Θεοφάνης, σελ. 119 (de Boor), Marcellini Comitum Chronicon έτος 475 =MGH AA, XI, 91, Jordanis, Getica 241=MGH AA, V, 1, 120. Βλ. Burgy, ο.π., τομ. Α', σελ. 276 και O. Seeck, *Regesten der Kaiser und Päpste, für die Jahre 311 bis 476 N. CHR*, Στουτγάρδη 1919, σελ. 420.

2. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Βασιλίσκος προάγει τον Θεόδωρο Στράβωνα, Οστρογότθο ηγεμόνα, στο αξίωμα του magister militum praesentalis και του αποδίδει πολλές τιμές (Μάγχος απ. 17 =FHG IV, 124), ενώ, παράλληλα, οργανώνει την *ἀμύθητον σφαγήν* των Ισαύρων (Κάντιδος απ. 1 =FHG IV, 136). οι οποίοι αποτελούσαν το αντίβαρο της βαρβαρικής παρουσίας στην Κωνσταντινούπολη και το σύμβολο αντιβαρβαρικής πολιτικής ιδεολογίας. Βλ. και Remondou, ο.π.

3. Βλ. Kaegi, ο.π., σελ. 49 - 50. Για τις επιλογές του Ζήνωνος μετά το 476 που μαρτυρούν την υιοθέτηση φιλοβαρβαρικής πολιτικής βλ. IEE, τομ. Ζ', σελ. 128 - 129.

4. Πάτρια, III, 33, 9 - 10 (έκδ. Preger). Σχετικά με τον Ιλλό βλ. PLRE, τομ. Β', σελ. 586 - 590.

5. Marcellini Comitum Chronicon έτος 484 =MGH AA, XI, 92, Μαλάλας, σελ. 385 (CSHB), Jordanis, Romana 349 =MGH AA, V, 1, 45. Βλ. Stein, ο.π., τομ. Β', σελ. 9.

από αντιβαρβαρικές αρχές, σύμφωνα με το γνωστό πολιτικό ρόλο που διαδραμάτιζαν οι Ίσαυροι κατά την εποχή εκείνη στην Κωνσταντινούπολη¹. Το 474 κατέπνιξε εξέγερση του Θευδερίχου Στράβωνος στη Θράκη ύστερα από εντολή του Ζήνωνος², ενώ το 475 συμμετείχε με τη Βηρίνα, τον Βασιλίσκο, τον Αρμάτο, τον Μαρκιανό, τον Θευδέριχο Στράβωνα και τον Τροκούνδη³ στη συνωμοσία που ανέτρεψε τον Ζήωνα και προώθησε τον Βασιλίσκο στην εξουσία⁴.

Στα τέλη Αυγούστου 476 ο Ζήνων αποκαθίσταται στον αυτοκρατορικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης. Πρωτεργάτης στην επάνοδο του Ζήνωνος στην εξουσία ήταν ο Ιλλούς⁵, ο οποίος στη συνέχεια αποκτά πολλά και σημαντικότερα αξιώματα, που τον καθιστούν πανίσχυρο⁶. Εφόσον ο Ζήνων έδειξε σαφείς φιλοβαρβαρικές τάσεις μετά την αποκατάστασή του στο θρόνο, η προώθηση του Ιλλού σε καίρια κρατικά αξιώματα, που του εξασφάλιζαν παντοδυναμία, υποδηλώνει πιθανή μεταστροφή του Ιλλού προς φιλοβαρβαρικές θέσεις. Δεν αποκλείεται καθόλου να προετοίμασε ο Ιλλούς την «βασιλείαν» για τον Ζήωνα το 476, ακριβώς επειδή ο Ζήνων είχε αναθεωρήσει τις αντιβαρβαρικές πεποιθήσεις του και είχε ενστερνισθεί τη φιλοβαρβαρική ιδεολογία. Στη φιλοβαρβαρική μεταστροφή του Ζήνωνος συνέβαλε πιθανότατα ο Ιλλούς, δηλαδή ο Ιλλούς πρέπει να είχε αλλάξει στρατόπεδο και να είχε γίνει οπαδός της φιλοβαρβαρικής πολιτικής πριν από τον Αύγουστο 476⁷.

1. Βλ. παραπάνω, σελ. 77, σημ. 2 καθώς και Brooks, *The Emperor Zenon...*, F. Lot, *La fin du monde antique et le début du Moyen Age*, Παρίσι 1968, σελ. 236.

2. Ιωάννης Αντιοχεύς, Exc. de insidiis, § 94, σελ. 132 (de Boor). Βλ. και Hodgkin, ο.π., τομ. Γ', σελ. 80.

3. Σχετικά με τον αδελφό του Ιλλού, Τροκούνδη. βλ. P. Lemerle, *Pl. Appalius Illus Trocundes*, Syria 40 (1963), σελ. 315 - 322 (=Le monde de Byzance: Histoire et Institutions, Var. Reprints, Λονδίνο 1978, αρ. Ι).

4. Ιωάννης Αντιοχεύς, ο.π., Θεοφάνης, σελ. 120 - 121 (de Boor), Βίος και πολιτεία του όσιου πατρός ήμών Δανιήλ του Στυλίτου (έκδ. Η. Delehaye, Βρυξέλλες - Παρίσι 1923), σελ. 65, στ. 24 - 26, σελ. 66, στ. 15 - 21. Βλ. Burgy, ο.π., τομ. Α', σελ. 250 - 251 και Gordon, ο.π., σελ. 144 - 145.

5. Κάνδιδος, ο.π.: ... και πάλιν αναλαβείν παρεσκεύασε την βασιλείαν, Μαλάλας, σελ. 385 (CSHB): ... ό αναγαρών τον αυτόν βασιλέα Ζήωνα μετά βοθηίας πολλής την δευτέραν αυτού επάνοδον από τής Ίσαυρίας... Βλ. Hodgkin, ο.π., τομ. Γ', σελ. 51.

6. Κάνδιδος, ο.π.: Ός Ίλλους πολλά τή Ρωμαίων συνήνεγκε πολιτεία, ταίς τε κατά πόλεμον άνδραγαθίαις, και ταίς κατά πόλιν φιλοτιμίαις τε και δικαιοπραγίαις, Μαλάλας, σελ. 386 (CSHB): και έγέμετο ό αυτός Ίλλους συγκλητικός και ύπατος και μάγιστρος και πατρίκιος, διοικών την πᾶσαν πολιτείαν, Θεοφάνης, σελ. 127 (de Boor). Βλ. και R. Guiland, *Patrices des IVe et Ve siècles*, ΕΕΒΣ 34 (1965), σελ. 162 - 163 (=Titres et fonctions de l'Empire byzantin, Var. Reprints, Λονδίνο 1976, αρ. VII).

7. Κάνδιδος, ο.π.: Και ός Ίλλους συνέβη Ζήωνι εις φιλίαν... Θεοφάνης, σελ. 124 (de Boor). ... φιλιωθέντες τῷ Ζήωνι ό τε Ίλλος και Τροκούνδος... Μαλάλας, σελ. 385 (CSHB): ... ό φίλος του αυτού βασιλέως Ζήωνος... Jordanis, Romana 349 =

Την επάνοδο του Ζήνωνος όμως υποστήριξε και η αντιβαρβαρική παράταξη¹ και από την άποψη αυτή είναι χαρακτηριστικό ότι τα πρόσωπα που συμμετείχαν στην ανατροπή του Ζήνωνος το 475, είναι τα ίδια ακριβώς που πήραν μέρος ενεργά ή υποστήριξαν την επιστροφή του στην εξουσία το 476. Είναι ευνόητο όμως ότι τα κίνητρα της αντιβαρβαρικής παράταξης για τη συγκεκριμένη ενέργειά της ήταν διαμετρικά αντίθετα από εκείνα του Ιλλού. Φαίνεται ότι η παράταξη αυτή δεν γνώριζε το περιεχόμενο των συνεννοήσεων του Ζήνωνος και του Ιλλού, όταν ο τελευταίος βρισκόταν στην Ισαυρία και είχε έρθει σε επαφή με τον Ζήωνα, πριν ξεκινήσουν μαζί για την Κωνσταντινούπολη. Μετά την επιστροφή του Ζήνωνος στο παλάτι, την αντιβαρβαρική παράταξη ουσιαστικά εκπροσωπούν η Βηρίνα και ο Μαρκιανός, από τη στιγμή που ο Ζήνων και ο Ιλλούς έχουν αλλάξει στρατόπεδο, ο Βασιλίσκος και η οικογένειά του έχουν φυλακισθεί² και ο Αρμάτος έχει δολοφονηθεί σύμφωνα με διαταγή του Ζήνωνος και προτροπή του Ιλλού³.

Το 478, οπότε ο Ιλλούς ήταν ύπατος⁴, ο Ζήνων αποφάσισε να κηρύξει πόλεμο κατά του Στράβωνος⁵, ο οποίος είχε αρχίσει πολεμικές προετοιμασίες

MGH AA, V, 1, 45: *Zenoni imperatori in privata vita amicissimus*. Η σχέση «φιλίας», που αναπτύχθηκε μεταξύ των δύο ανδρών ήδη πριν από τον Αύγουστο του 476 και συνεχίστηκε και μετά την επιστροφή του Ζήνωνος στην Κωνσταντινούπολη, υποδηλώνει την ιδεολογική σύμπλευση και συνεργασία τους, που προηγήθηκε της προετοιμασίας για την αποκατάσταση του τελευταίου στο θρόνο από τον Ιλλού. Το γεγονός βέβαια ότι ο Ιλλούς ανέτρεψε τον Βασιλίσκο, μολονότι είχε κι αυτός επιδειξει φιλοβαρβαρικές τάσεις, σημαίνει πιθανότατα ότι ο Ιλλούς επιθυμούσε έναν αυτοκράτορα - δημιουργημά του και Ίσαυρο στο θρόνο της Κωνσταντινούπολης, ώστε να ασκεί με μεγαλύτερη άνεση επιρροή σε αυτόν, και όχι τον Βασιλίσκο, που είχε, άλλωστε, οργανώσει σφαγή των Ισαύρων.

1. Ο Αρμάτος. . . *ἀπέκλινεν ἐπὶ συνθήκαις δι' Ἰλλου πρὸς αὐτὸν* (Ζήωνα), (Κάντιδος, ο.π.). Ο Μαρκιανός επίσης υποστήριξε τον Ζήωνα (βλ. παρακάτω, σελ. 83, σημ. 6). Η Βηρίνα, σύμφωνα με μιά πληροφορία που παρέχει ο Κάντιδος, ο.π., έστειλε χρήματα στον Ζήωνα *τὴν τῆς βασιλείας ἀνάληψιν συμπράττουσα*. Γεγονός είναι πάντως ότι αντέδρασε θετικά στην επιστροφή του Ζήνωνος, όπως μαρτυρεί και η παραμονή της στο παλάτι και μετά το 476. Βλ. και *Stein*, ο.π., τομ. Β', σελ. 8.

2. Μαλάλας, σελ. 380 (CSHB), Θεοφάνης, σελ. 124 - 125 (de Boor), Marcellini Comitis Chronicon έτος 476 = MGH AA, XI, 91. Βλ. *Bury*, ο.π., τομ. Α', σελ. 252 και *E. W. Brooks*, *The Eastern Provinces from Arcadius to Anastasius*, The Cambridge Medieval History, τομ. Α', Cambridge Univ. Press 1911, σελ. 473.

3. Ευάγριος, III, 24, 1 - 2 (Bidez-Parmentier). Βλ. *Brooks*, *The Eastern Provinces*. . ., σελ. 473 - 474. Ο Θεοφάνης, σελ. 125 (de Boor), μας πληροφορεί ότι και ο γιός του Αρμάτου, Βασιλίσκος, θα είχε την ίδια τύχη με τον πατέρα του αν δεν μεσολαβούσε η Αριάδνη, σύζυγος του Ζήνωνος.

4. Marcellini Comitis Chronicon έτος 478 = MGH AA, XI, 91.

5. Μάλχος απ. 14 = FHG IV, 121. Βλ. *Gordon*, ο.π., σελ. 164, *Brooks*, *The Eastern Provinces*. . ., σελ. 474 και *Hodgkin*, ο.π., τομ. Γ', σελ. 81 - 84. Η κήρυξη πολέμου στον Στράβωνα δεν δείχνει αντιβαρβαρική τακτική, καθώς ο Ζήνων συνδεόταν με τον άλλο

μετά την άρνηση του αυτοκράτορα να συνάψει συνθήκη μαζί του. Τη διεξαγωγή του πολέμου ανέθεσε αρχικά στον Ιλλού¹. Τελικά όμως ο Ιλλούς εγκατέλειψε την Κωνσταντινούπολη έπειτα από μιά δεύτερη απόπειρα δολοφονίας εναντίον του, ενώ επικεφαλής των ρωμαϊκών στρατευμάτων διορίστηκε ο Μαρτινιανός². Ο Ιλλούς αποσύρθηκε στην Ισαυρία, όπου και πληροφορήθηκε ότι η δολοφονική απόπειρα εναντίον του οργανώθηκε από τη Βηρίνα³. Είναι πιθανό ότι η αντιβαρβαρική παράταξη υιοθέτησε με αυτόν τον τρόπο εχθρική στάση απέναντι στον Ιλλού, όταν πληροφορήθηκε ότι ο τελευταίος, που είχε γίνει τώρα ένας από τους κυριότερους εκπρόσωπους της φιλοβαρβαρικής παράταξης, θα διηύθυνε τις πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον του Οστρογότθου ηγεμόνα Στράβωνος. Δεν αποκλείεται ο Ζήνων, με την προώθηση του Μαρτινιανού στη θέση που επρόκειτο να καταλάβει ο Ιλλούς, να απέβλεπε στην άμβλυνση της έντασης που είχε προκληθεί από την επιθετική ενέργεια της αντιβαρβαρικής παράταξης.

Κατά τη διάρκεια της απουσίας του Ιλλού, ο αυτοκράτορας και η Βηρίνα εκδίωξαν τον Παμπρέπιο⁴, στενό φίλο του Ιλλού, από την Κωνσταντινούπολη. Εξιστορώντας το περιστατικό ο Μάλχος αναφέρεται στη Βηρίνα ως τότε μέγιστα δυναμένη⁵. Είναι χαρακτηριστικό ότι η παντοδυναμία της Βηρίνας συμπίπτει με την απουσία του Ιλλού από την Κωνσταντινούπολη, ενώ, ταυτόχρονα, αποδεικνύεται ότι ο ρόλος που διαδραμάτιζε ο Ιλλούς στην αντιπαράθεση των δύο παρατάξεων ήταν καθοριστικός — εφόσον κατά το διάστημα της παραμονής του στην Ισαυρία η αντιβαρβαρική παράταξη εμφανίζεται αισθητά ενδυναμωμένη. Το γεγονός αυτό σε συνάρτηση με τις επανειλημμένες απόπειρες εξόντωσης του Ιλλού⁶ μας επιτρέπει ακόμα να υποθέσουμε ότι η αντιβαρβαρική παράταξη θεωρούσε ότι ο Ζήνων, στερημένος από τις υπηρεσίες του Ιλλού, θα ήταν περισσότερο ευάλωτος στις πιέσεις που εκείνη θα του εξασκούσε, δηλαδή η αντιβαρβαρική παράταξη εχθρεύεται τώρα και τον Ζήωνα.

Οστρογότθο ηγεμόνα, Θεωδέριχο Αμαλό, στον οποίο ήθελε να απονείμει τα αξιώματα που ο Βασιλίσκος είχε παραχωρήσει στον Στράβωνα. Βλ. και παρακάτω, σελ. 81, σημ. 1.

1. Μάλχος ο.π.: ...ὡς αὐτοῦ γε Ἰλλοῦ μέλλοντος ἐξιέναι. Βλ. καὶ Stein, ο.π., τομ. Β', σελ. 12.

2. Μάλχος απ. 15 = FHG IV, 121. Βλ. Brooks, *The Eastern Provinces...*, ο.π.

3. Κάνδιδος απ. 1 = FHG IV, 136 - 137, Ιωάννης Αντιοχεύς, Exc. de insidiis, § 95, σελ. 133 (de Boor). Βλ. Burgy, ο.π., τομ. Α', σελ. 255 - 256, Gordon, ο.π., σελ. 147. Πιθανότατα η Βηρίνα τότε μόνο ανακάλυπτε τη φιλοβαρβαρική μεταστροφή του Ιλλού.

4. Μάλχος απ. 20 = FHG IV, 132. Σχετικά με τον Παμπρέπιο βλ. R. Asmus, *Pamprepios, ein byzantinischer Gelehrter und Staatsmann des 5. Jahrhunderts*, BZ 22 (1913), σελ. 320 - 347, PLRE, τομ. Β', σελ. 825 - 828.

5. Μάλχος, ο.π.

6. Μια πρώτη απόπειρα δολοφονίας εναντίον του σημειώθηκε το 477 (Ιωάννης Αντιοχεύς, Exc. de insidiis, § 95, σελ. 132 - 133 (de Boor). Βλ. Stein, ο.π., τομ. Β', σελ. 10 και Brooks, *The Eastern Provinces...*, σελ. 475.

Ύστερα από αναταραχή που σημειώθηκε στο στρατό, ο αυτοκράτορας ζήτησε τη συνδρομή του Αμαλού στον πόλεμο κατά του Στράβωνος. Οι δύο Οστρογότθοι ηγεμόνες συμμετείχαν, άρχισαν κοινές διαπραγματεύσεις με τον Ζήνωνα, οι οποίες απέτυχαν, και στη συνέχεια ο Αμαλός, σύμμαχος του Ζήνωνος¹ ως εκείνη τη στιγμή, εκδήλωσε απειλητικές διαθέσεις εναντίον του αυτοκράτορα². Μετά τις εξελίξεις αυτές ο Ζήνων κάλεσε τον Ιλλού από την Ισαυρία³. Ο τελευταίος επέστρεψε, αφού πρώτα με αίτησή του ο αυτοκράτορας του παρέδωσε τη Βηρίνα, την οποία ο Ιλλούς φυλάκισε στο φρούριο Δαλισανδός⁴. Ο εγκλεισμός της Βηρίνας αποτελεί μέτρο που πρέπει να έλαβε η φιλοβαρβαρική παράταξη έναντι της αντιβαρβαρικής, εξαιτίας της επιθετικής στάσης που είχε αρχίσει να εκδηλώνει η τελευταία. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η δολοφονία του Αρμάτου, ο εγκλεισμός της Βηρίνας και κυρίως η επάνοδος του Ιλλού συνθέτουν συγκεκριμένη σειρά μέτρων και ενεργειών εναντίον της αντιβαρβαρικής παράταξης, που ήταν φυσικό να προκαλέσουν το μένος της. Η ανοχή, που η ίδια αυτή παράταξη είχε δείξει ως τότε, υιοθετώντας μια καλυμμένη επιθετική πολιτική, αρχίζει πλέον να εξαντλείται.

Στα τέλη του 478 ο Ζήνων σύναψε συμφωνία με τον Στράβωνα, στα πλαίσια της οποίας ο βάρβαρος ηγεμόνας αναδείχτηκε *magister militum praesentalis*⁵. Καθώς ο Στράβων είχε προηγουμένως εκφράσει την εμπιστοσύνη του προς τον Ιλλού⁶, η επαναφορά του τελευταίου στην Κωνσταντινούπολη απέβλεπε πι-

1. Μάλχος απ. 11, 17, 18 = FHG IV, 119, 124, 129, Excerpta Valesiana 42 = Moreau, σελ. 12. Βλ. Burgy, ο.π., том. Α', σελ. 251, Stein, ο.π., том. Β', σελ. 11, L. M. Hartmann, *Geschichte Italiens im Mittelalter*, том. Α', Λειψία 1969, σελ. 67, Martroye, ο.π., σελ. 13. Για τη δράση του Αμαλού γενικότερα βλ. W. Ensslin, *Theoderich der Grosse*², Μόναχο 1959, Wolfram, ο.π..

2. Εκτενής αφήγηση των σχετικών γεγονότων υπάρχει στον Μάλχο (απ. 15, 16, 17 = FHG IV, 121 - 124). Βλ. Jones, LRE, том. Α', σελ. 225 - 226, Burgy, ο.π., том. Α', σελ. 265 - 266, Hodgkin, ο.π., том. Γ', σελ. 86 - 89, Stein, ο.π., том. Β', σελ. 12 - 13, Hartmann, ο.π., том. Α', σελ. 68.

3. Βλ. Stein, ο.π., том. Β', σελ. 13 και στο ίδιο Excursus B, σελ. 787.

4. Κάνδιδος απ. 1 = FHG IV, 137, Ιωάννης Αντιοχεύς, Exc. de insidiis, § 95, σελ. 133 - 134 (de Boor). Τον εγκλεισμό της Βηρίνας αναφέρουν επίσης ο Μαλάλας, σελ. 386 (CSHB), σύμφωνα με τη μαρτυρία του οποίου ο Ζήνων και ο Ιλλούς είχαν οργανώσει σχέδιο για την απομάκρυνση της Βηρίνας από το παλάτι, ο Θεοφάνης, σελ. 127 (de Boor) και ο Ευάγριος III, 27, 28 - 29 (Bidez - Parmentier). Βλ. Hodgkin, ο.π., том. Γ', σελ. 53.

5. Μάλχος απ. 17 = FHG IV, 124. Βλ. Hodgkin, ο.π., том. Γ', σελ. 91 - 92.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Οστρογότθος ηγεμόνας είχε διεκδικήσει επίσης αξιώματα τόσο από τον Λέοντα Α' (Μάλχος απ. 2 = FHG IV, 113 - 114), όσο και από τον Βασιλίσκο (Μάλχος απ. 17 = FHG IV, 124). Φαίνεται λοιπόν ότι η απόκτηση αξιωμάτων αποτελούσε συστηματική επιδίωξη του Στράβωνος καθώς και βασικό κριτήριο των επιλογών του.

6. Μάλχος απ. 16 = FHG IV, 123. Βλ. Stein, ο.π., том. Β', σελ. 13.

Θανάτα στη διευκόλυνση προσεταιρισμού του Οστρογότθου ηγεμόνα¹, που ήταν φυσικό να φοβάται μια ενδεχόμενη επικράτηση της αντιβαρβαρικής παράταξης. Παράλληλα, ο Αμαλός καθαιρέθηκε από το αξίωμα του *magister militum praesentalis*² και ενέτεινε την επίθεσή του κατά του Ζήνωνος, εφόσον ο προσεταιρισμός του Στράβωνος από τον Ζήωνα πρέπει να του φάνηκε αυτοκρατορική προδοσία εναντίον του. Έτσι, η εναλλαγή των παραδοσιακών συμμαχιών συνέπεσε με τη σύγκρουση των Οστρογότθων του Αμαλού με τα ρωμαϊκά στρατεύματα. Κατά τη διάρκεια του 479 ο Αμαλός διέσχισε το Ιλλυρικό, όπου επιδόθηκε σε καταλήψεις πόλεων και λεηλασίες³. Στη συνάντησή του με τον πρεσβευτή του Ζήνωνος Αδαμάντιο, ο Οστρογότθος ηγεμόνας υπέβαλε στον αυτοκράτορα τις προτάσεις του, όπου μεταξύ άλλων ζητούσε το αξίωμα του *magister militum praesentalis*. Ταυτόχρονα, ο Αμαλός εκδήλωσε με σαφή τρόπο τις βλέψεις του σχετικά με την Ιταλία, δείχνοντας προθυμία να αποκαταστήσει στο θρόνο της Δύσης τον έκπτωτο αυτοκράτορα Νέπωτα, που είχε καταφύγει στη Δαλματία⁴. Το γεγονός αυτό σε συνάρτηση με τη συγκεκριμένη διαδρομή που ο βάρβαρος ηγεμόνας είχε ακολουθήσει καταλήγοντας στο Δυρράχιο καθώς και με την έκκληση του πρεσβευτή Αδαμαντίου μήτε πλοῖα λαβεῖν, μήτ' ἄλλο τι τῶν παρόντων νεωτερίσαι⁵ δείχνει ότι ο Αμαλός σκόπευε να βάλει σε εφαρμογή τα σχέδιά του να κυριαρχήσει ο ίδιος στην Ιταλία. Δεν αποκλείεται λοιπόν η εκδήλωση των απειλητικών διαθέσεων του Αμαλού εναντίον του Ζήνωνος ήδη από το 478, όπως αναφέραμε παραπάνω, να σχετιζόταν μακροπρόθεσμα με τα επιθετικά σχέδια του βάρβαρου ηγεμόνα για τη Δύση. Ο Αδαμάντιος έστειλε επιστολή στον Ζήωνα και τον ενημέρωσε ως προς τις προτάσεις του Αμαλού. Παράλληλα, ο Σαβινιανός, *magister militum per Illyricum*, που έχει ήδη καταφέρει σοβαρό πλήγμα στην οπισθοφυλακή του Θεουδερίχου, συμβούλευσε με γράμμα του τον αυτοκράτορα να συνεχίσει τον πόλεμο⁶.

1. Βλ. παραπάνω, σελ. 81, σημ. 3.

2. Μάλχος απ. 17 = FHG IV, 124. Βλ. Burgy, ο.π., τομ. Α', σελ. 267, Gordon, ο.π., σελ. 169, Jones, LRE, τομ. Α', σελ. 226.

3. Μάλχος απ. 18 = FHG IV, 125 - 127. Βλ. Gordon, ο.π., Brooks, *The Eastern Provinces...*, ο.π., Martroye, ο.π., Hodgkin, ο.π., τομ. Γ', σελ. 92.

4. Μάλχος απ. 18 = FHG IV, 129. Βλ. Stein, ο.π., τομ. Β', σελ. 15, T. C. Lounghis, *Les ambassades byzantines en Occident depuis la fondation des états barbares jusqu'aux Croisades (407 - 1096)*, Αθήνα 1980, σελ. 50, σημ. 1, Hartmann, ο.π., τομ. Α', σελ. 69, Hodgkin, ο.π., τομ. Γ', σελ. 105 - 106. Πιθανότατα η συγκατάθεση του Ζήνωνος στη μετάβαση του Αμαλού στην Ιταλία να σήμαινε την οριστική εγκατάλειψη των αξιώσεων του τελευταίου για απόκτηση αξιωμάτων στην Βαλκανική.

5. Μάλχος απ. 18 = FHG IV, 127. Βλ. Burgy, ο.π., τομ. Α', σελ. 268 - 269 και Hodgkin, ο.π., τομ. Γ', σελ. 100. O Wolfram, ο.π., σελ. 342, αναφέρει ότι οι Ρωμαίοι φοβόντουσαν ναυτική προετοιμασία του Αμαλού.

6. Μάλχος απ. 18 = FHG IV, 130. Ο Σαβινιανός είχε συναντήσει προηγουμένως τον

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων εξελίξεων και διαπραγματεύσεων ξέσπασε η εξέγερση του Μαρκιανού¹. Ο Μαρκιανός, ύπατος το 469 και το 472², πατρίκιος και *magister militum praesentalis* μεταξύ 471 - 473³, ήταν γιός του αυτοκράτορα της Δύσης Ανθεμίου και της Ευφημίας, μοναδικής θυγατέρας του αυτοκράτορα της Ανατολής Μαρκιανού⁴. Παντρεύτηκε την Λεοντία⁵, δευτερότοκη κόρη του διαδόχου του Μαρκιανού στον αυτοκρατορικό θρόνο της Ανατολής, Λέοντος Α' και της Βηρίνας. Οι σχέσεις του Μαρκιανού με τη Βηρίνα δεν περιορίζονταν μόνο στους συγγενικούς δεσμούς. Γιός αυτοκράτορα της Δύσης ο ίδιος και κληρονόμος της αυτοκρατορικής παράδοσης ήταν φυσικό να έχει βλέψεις στο θρόνο της Δύσης. Τα δυναστικά του συμφέροντα, λοιπόν, τον έφεραν πολύ κοντά στην αντιβαρβαρική παράταξη και στα σχέδιά της για την ανάκτηση της Δύσης. Η προσχώρησή του στην αντιβαρβαρική παράταξη διευκολύνθηκε ακόμα περισσότερο από το γεγονός ότι οι κυριότεροι οπαδοί της ήταν μέλη της αυτοκρατορικής οικογένειας, στην οποία ανήκε και ο ίδιος μετά το γάμο του με την Λεοντία, και συνδέονταν με δυναστικούς δεσμούς⁶.

Δεν είναι ίσως τυχαίο, επομένως, ότι η εξέγερση του Μαρκιανού, αρχηγού της αντιβαρβαρικής παράταξης μετά τον εγκλεισμό της Βηρίνας, σημειώθηκε αμέσως μετά την εκδήλωση των σχεδίων του Αμαλού για τη Δύση. Η αντιβαρβαρική παράταξη είχε ήδη εκφράσει, όπως αναφέρθηκε, την έντονη δυσαρέσκειά της για τη φιλοβαρβαρική πολιτική του Ζήνωνος και του κύκλου του, που ισοδυναμούσε ουσιαστικά με την εγκατάλειψη των σχεδίων για την κατάκτηση της Δύσης. Η απόφαση της αντιβαρβαρικής παράταξης να οδηγηθεί σε δυναμικές λύσεις στα τέλη του 479 πρέπει να σχετίζεται με τη συνειδητοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων που θα είχε για τα πολιτικά της οράματα η ενδεχόμενη υλοποίηση της πρότασης του Αμαλού να αποκαταστήσει τον Νέπωτα στο θρόνο της Δύσης, που σήμαινε ουσιαστικά την προσωπική κυ-

Αδαμάντιο και δεν αποκλείεται να γνώριζε τους φόβους του πρεσβευτή για μιά εκστρατεία του Αμαλού στην Ιταλία.

1. Μάλχος απ. 19 = FHG IV, 130, Κάνδιδος, ο.π., Θεοφάνης, σελ. 126 (de Boor), Ιωάννης Αντιοχεύς, *Exc. de insidiis*, § 95, σελ. 134 (de Boor), Ευάγγριος, III, 26 (Bidez-Parmentier). Βλ. Stein, ο.π., τομ. Β', σελ. 15 - 16, Hodgkin, ο.π., τομ. Γ', σελ. 49 - 50, Brooks, *The Eastern Provinces...* σελ. 476.

2. Marcellini Comitibus Chronicon έτος 469, 472 = MGH AA, XI, 90.

3. Μαλάλας, σελ. 375 (CSHB).

4. Θεοφάνης, ο.π.

5. Θεοφάνης, ο.π., Μαλάλας, ο.π.

6. Κάτω από αυτές τις συνθήκες είναι εύλογη η συμμετοχή του Μαρκιανού στη συνωμοσία που οργανώθηκε από την αντιβαρβαρική παράταξη κατά του Ζήνωνος και προώθησε τον Βασίλισκο στον αυτοκρατορικό θρόνο το 475 (βλ. παραπάνω, σελ. 78, σημ. 4). Επίσης ευνόητο είναι και το ότι ο Μαρκιανός συγκαταλεγόταν στους οπαδούς της αντιβαρβαρικής παράταξης, που δυσαρεστημένοι ίσως από τις έκδηλες φιλοβαρβαρικές τάσεις του Βασιλίσκου, επανέφεραν τον Ζήωνα στην αυτοκρατορική εξουσία (PLRE, τομ. Β', σελ. 717).

ριαρχία του Οστρογότθου ηγεμόνα στην Ιταλία. Έτσι την «ειρηνική» ως τότε συνύπαρξη των δύο παρατάξεων διέλυσε η εξέγερση του Μαρκιανού και των αδελφών του· ως πρόσχημα προβλήθηκαν δυναστικά δικαιώματα¹ και ο εγκλεισμός της Βηρίνας², γεγονός που δείχνει καθαρά τις διασυνδέσεις της τελευταίας με τον Μαρκιανό. Η εντολή του Ζήνωνος προς τον Σαβινιανό να συνεχίσει τον πόλεμο κατά του Αμαλού δεν απέτρεψε ούτε απεσόβησε τη δραματική εξέλιξη των γεγονότων. Τα βαθύτερα αίτια της αγανάκτησης της αντιβαρβαρικής παράταξης σχετίζονταν, σε τελική ανάλυση, με την πολιτική του Ζήνωνος και των συνεργατών του απέναντι στους βαρβάρους, που κατέληξε να υποθάλλει παρόμοιες κατακτητικές βλέψεις από τους τελευταίους. Η εξέγερση απέβη εξαιρετικά επικίνδυνη για το θρόνο. Ο Μαρκιανός έγινε σύντομα κύριος της κατάστασης και τῶν βασιλείων ἐγκρατῆς γέγονεν ἂν, εἰ μὴ τὸν καιρὸν παρήκεν ἐς αὖριον τὴν πράξιν ἀναβαλλόμενος³.

Η στάση που τήρησε ο Ιλλούς στη διάρκεια της εξέγερσης είναι τουλάχιστον περίεργη. Ενώ η κρισιμότητα της κατάστασης επέβαλε την άμεση συνδρομή του στην κατάπνιξη της εξέγερσης, ο Ιλλούς αρχικά δεν δραστηριοποιήθηκε⁴. Μνημονεύοντας το περιστατικό ο Μάλχος εμφανίζει τον Ιλλού ως άποροῦντα και τον Παμπρέπιο να τον ενθαρρύνει δίνοντάς του ένα διαφορούμενο και αμφιλεγόμενο χρησμό⁵. Η αναποφασιστικότητα του Ιλλού, που σε τελική ανάλυση υποδηλώνει την αμφιταλάντευσή του ανάμεσα στις δύο παρατάξεις, είναι δύσκολο να ερμηνευθεί, καθώς είναι φανερή η φιλοβαρβαρική στάση του μετά την αποκατάσταση του Ζήνωνος στην εξουσία το 476. Τελικά εγκατέλειψε τους δισταγμούς του και η επέμβασή του υπέρ του Ζήνωνος απεσόβησε τον κίνδυνο και η εξέγερση κατεστάλη⁶.

Ανακεφαλαιώνοντας, λοιπόν, παρατηρούμε ότι η τριετία 476 - 479 χαρακτηρίζεται από μία συνεχή διαμάχη των δύο παρατάξεων, που κατέληξε σε ανοικτή εξέγερση στα τέλη του 479. Ο Ιλλούς τηρούσε συστηματικά φιλοβαρβαρική πολιτική και δεν είναι τυχαίο ότι όλα τα μέτρα κατά της αντιβαρβαρικής παράταξης είχαν εμπνευστή τον ίδιο: με δική του προτροπή δολοφονήθηκε ο Αρμάτος, με αίτησή του απομακρύνθηκε η Βηρίνα από την αυτοκρατορική αυλή, με δική του παρέμβαση εξοντώθηκε ο Μαρκιανός. Κατά την

1. Θεόδωρος Αναγνώστης, PG 86α, στ. 181C: *Μαρκιανός ὁ σύγγαμβρος Ζήνωνος, ἀντῆρην αὐτῷ, πρόφασιν λαβὼν, τὴν Λεοντίαν τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν βασιλεύοντι τεχθῆναι τῷ Λέοντι, Ἀριάδην δὲ τὴν Ζήνωνος ἔτι ιδιωτεύοντι.*

2. Ιωάννης Αντιοχεύς, ο.π.: *...διὰ τὴν πρόφασιν Βηρίνης.*

3. Εὐάγριος, ο.π., 5 - 7.

4. Για τη στάση του Ιλλού στην εξέγερση του Μαρκιανού βλ. H o d g k i n, ο.π., τομ. Γ', σελ. 56.

5. Μάλχος απ. 20 = FHG IV, 132. Βλ. G o r d o n, ο.π., σελ. 151.

6. Κάνδιδος ο.π.: *...καὶ κρατήσαντος Ζήνωνος δι' Ἰλλου...*, Θεοφάνης, σελ. 127 (de Boor), Ιωάννης Αντιοχεύς, ο.π. Βλ. H o d g k i n, ο.π., τομ. Γ', σελ. 50.

τριετία λοιπόν αυτή ο Ιλλούς ήταν ο πραγματικός εκπρόσωπος της φιλοβαρβαρικής παράταξης και ο ουσιαστικός ρυθμιστής της πολιτικής κατάστασης, γι' αυτό άλλωστε υπήρξε και ο στόχος συστηματικής επίθεσης από μέρους της αντιβαρβαρικής παράταξης.

3. Η αντιβαρβαρική παράταξη και η πολιτική του Ζήνωνος κατά το διάστημα 480 - 481

Μετά την κατχστολή της εξέγερσής του, ο Μαρκιανός χειροτονήθηκε ιερέας και εξορίστηκε¹, ενώ οι συνεργάτες του Προκόπιος και Βούσαλβος κατέφυγαν, σύμφωνα με μαρτυρία του Μάλχου, στον Θεοδέριχο Στράβωνα². Ύστερα από αυτή την τροπή των γεγονότων, ο Στράβων εμφανίστηκε απειλητικός μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης. Δεν αποκλείεται η συγκεκριμένη κίνηση του Στράβωνος να οργανώθηκε σε συνδυασμό με τους επιζώντες παράγοντες της αντιβαρβαρικής παράταξης, Προκόπιο και Βούσαλβο, μετά την αποτυχία της πρώτης απόπειρας. Ακόμα, ο Στράβων αρνήθηκε να παραδώσει στον αυτοκράτορα τους συνωμότες της αντιβαρβαρικής παράταξης³. Ο Ζήνων στέρησε από τον Στράβωνα το αξίωμα του *magister militum praesentalis* και στη θέση του προώθησε τον Τροκούνδη⁴. Είναι φανερό, επομένως, ότι, από τη στιγμή που απέτυχε η εξέγερση του Μαρκιανού και ο Προκόπιος και ο Βούσαλβος κατέφυγαν στον Στράβωνα, ο Οστρογότθος ηγεμόνας τάχθηκε ανοικτά με το μέρος της αντιβαρβαρικής παράταξης, επιλογή στην οποία πιθανότατα συνετέλεσε η σαφής εκδήλωση των προθέσεων του Αμκλού αναφορικά με τη Δύση. Ο Στράβων υιοθέτησε επίσης επιθετική στάση απέναντι στον Ζήωνα, την οποία θα διατηρήσει ως το θάνατό του το 481, όπως θα δείξει η μετέπειτα πορεία του. Παράλληλα, ο Στράβων αποβαίνει τώρα και ο ουσιαστικός εκπρόσωπος της αντιβαρβαρικής παράταξης, εφόσον οι ηγέτες της παράταξης αυτής, Μαρκιανός και Βηρίνα, ήταν έγκλειστοι⁵.

1. Κάντιδος ο.π., Θεόδωρος Αναγνώστης, PG 86α, στ. 184Α. Βλ. και Burg, ο.π., τομ. Α', σελ. 259.

2. Μάλχος απ. 19 = FHG IV, 131. Επίσης και Κάντιδος, ο.π., αναφερόμενος μόνο στον Προκόπιο. Ο Θεοφάνης, ο.π., και ο Θεόδωρος Αναγνώστης, ο.π., αναφέρουν ως συνεργάτες του Μαρκιανού τους αδελφούς του Προκόπιο και Ρωμόλο, για τους οποίους σημειώνουν ότι κατέφυγαν στη Δύση μετά την κατάπνιξη της εξέγερσης. Την απόδραση των συνεργατών του Μαρκιανού προς τον Θεοδέριχο, πάντως, μνημονεύει και ο Ιωάννης Αντιοχεύς, ο.π.: . . . τούς δὲ λοιπούς πρὸς Θεοδέριχον ἀποδράντας. . . Βλ. Brooks, *The Eastern Provinces*. . ., ο.π.

3. Μάλχος, ο.π. Βλ. Stein, ο.π., τομ. Β', σελ. 16, Gordon, ο.π., σελ. 179, Brooks, *The Eastern Provinces*. . ., σελ. 477.

4. Ιωάννης Αντιοχεύς, *Exc. de insidiis*, § 95, σελ. 135 (de Boor). Βλ. Lemerle, ο.π., σελ. 318.

5. Κατά την ίδια εποχή αποκαλύφθηκε συνωμοσία στην οποία έπαιρναν μέρος ο 'Επί-

Η διαμόρφωση της πολιτικής κατάστασης προκάλεσε έντονη ανησυχία στον Ζήνωνα. Η εξέγερση της αντιβαρβαρικής παράταξης με επικεφαλής τον Μαρικιανό αναμφισβήτητα κλόνισε τη βασιλεία του Ζήνωνος, αφού παρολίγο να στοίχιζε στον αυτοκράτορα την απώλεια του θρόνου. Προβληματική, εξάλλου, ήταν, όπως είδαμε, και η στάση του Ιλλού στην εξέγερση, καθώς επενέβη μόνο όταν η κατάσταση είχε φθάσει σε πολύ κρίσιμο σημείο¹. Τέλος, η απειλητική εμφάνιση του Στράβωνος στην Κωνσταντινούπολη επέτεινε την αβεβαιότητα και σύγχυση που επικρατούσε στο παλάτι, καθώς και η υπόθεση με τον Λμαλό δεν είχε ακόμα διαλευκανθεί. Κάτω από αυτές τις συνθήκες μία ενδεχόμενη αναδιοργάνωση της αντιβαρβαρικής επίθεσης συνιστούσε πλέον απειλή, που ο αυτοκράτορας δεν μπορούσε να παραβλέψει. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι την εποχή αυτή η Βηρίνα έστειλε κρυφά γράμματα στην Αριάδνη ζητώντας της να την ελευθερώσει². Το γεγονός ότι η Βηρίνα επέλεξε τη συγκεκριμένη αυτή χρονική στιγμή υποδηλώνει ότι το πολιτικό κλίμα ήταν ακόμα πρόσφορο για τέτοιου είδους ενέργειες αλλά και για γενικότερες επεμβάσεις της αντιβαρβαρικής παράταξης, διαπιστώνονταν με άλλα λόγια οι δυσχέρειες που αντιμετώπιζε ο Ζήνων, εξαιτίας του πολέμου με τους δύο βάρβαρους ηγεμόνες. Η προσπάθεια απελευθέρωσης της Βηρίνας συνάντησε την αβουλία του αυτοκράτορα, ενώ προσέκρουσε στην αναμενόμενη, άλλωστε, αντίδραση του Ιλλού. Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι στη συνέχεια η αντιβαρβαρική παράταξη οργάνωσε νέα δολοφονική απόπειρα εναντίον του Ιλλού (480) και μάλιστα με την έγκριση του Ζήνωνος³. 'Η στάση του αυτοκράτορα δείχνει με σαφήνεια τους ενδοιασμούς του να αντιμετωπίσει δυναμικά την αντιβαρβαρική παράταξη στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Στα πλαίσια του πολιτικού αυτού κλίματος, όπου η αστάθεια και η αβεβαιότητα ευνοούσαν ιδιαίτερα την προσφυγή σε παρασκηνακή δράση, δολοφονήθηκε στη Δαλματία, τον Μάιο 480, ο έκπτωτος αυτοκράτορας της Δύσης

νικός τε και Διονύσιος ἕπιρχος τῆς ἀλλῆς ὄν, και Θραυστήλας στρατηγικὴν ἀξίωσιν ἔχων (Ιωάννης Αντιοχεύς, ο.π.). Ο Επίνικος ήταν ο διοργανωτής της δεύτερης δολοφονικής απόπειρας εναντίον του Ιλλού ύστερα από εντολή της Βηρίνας. Με μεσολάβηση της Βηρίνας επίσης ο Επίνικος είχε προωθηθεί σε υψηλά αξιώματα (Ιωάννης Αντιοχεύς, Exc. de insidiis, § 95, σελ. 133 (de Boor), H o d g k i n, ο.π., τομ. Γ', σελ. 52). Τα δεδομένα αυτά σε συνάρτηση με το ότι η εξύφανση της συνωμοσίας συνέπιπτε χρονικά με την καθάρση του Στράβωνος από το αξίωμα του *magister militum praesentalis* μας οδηγεί στη σκέψη ότι η συνωμοσία αποτελούσε μιά ακόμα συνδυασμένη κίνηση της αντιβαρβαρικής παράταξης. Βλ. S t e i n, ο.π., τομ. Β', σελ. 17 και στο ίδιο Excursus A, σελ. 781.

1. Κάντιδος ο.π.: *Και ὡς ἡ πρὸς Ἰλλουὺν ἔχθρα τῶ βασιλεῖ συνέστη και ηὐξήθη.*

2. Μαλάλας, σελ. 387 (GSHB).

3. Μαλάλας, ο.π., Θεοφάνης, ο.π., Jordanis, Romana 351 =MGH AA, V, 1, 45. Βλ. J o n e s, LRE, τομ. Α', σελ. 228, B u r y, ο.π., τομ. Α', σελ. 256, G o r d o n, ο.π., σελ. 150, H o d g k i n, ο.π., τομ. Γ'. σελ. 56 - 57.

Ιούλιος Νέπωσ¹. Από τη στιγμή που εκδηλώθηκαν οι βλέψεις του Αμαλού για την Ιταλία, η παρουσία του Νέπωτος εγκυμονούσε γενικότερους κινδύνους για τον Ζήνωνα και τη φιλοβαρβαρική παράταξη. Η ενδεχόμενη αποκατάστασή του στον αυτοκρατορικό θρόνο της Δύσης με τη συνδρομή του Αμαλού ερχόταν σε σύγκρουση με τις επιδιώξεις της δυτικής πολιτικής του Ζήνωνος², ενώ, ταυτόχρονα, θα μπορούσε να προκαλέσει μιá νέα εξέγερση της αντιβαρβαρικής παράταξης. Στα πλαίσια αυτά η δολοφονία του Νέπωτος το 480 πρέπει να εντάσσεται στις συστηματικές ενέργειες του Ζήνωνος — απόκλιση προς Οδόακρο, άρνηση στην πρόταση του Αμαλού — να μην επικρατήσει ο Νέπωσ στην Ιταλία και συνεπώς να μην εφαρμοσθεί αντιβαρβαρική πολιτική, σε συνδυασμό με την επιθυμία του αυτοκράτορα της Ανατολής να απομακρύνει την πιθανότητα νέας δυναμικής παρέμβασης της αντιβαρβαρικής παράταξης.

Η πολιτική κατάσταση περιπλέκεται ακόμα περισσότερο μετά την εμφάνιση των συνασπισμένων δυνάμεων του Θευδερίχου Στράβωνος και του Θευδερίχου Αμαλού εναντίον του Ζήνωνος³. Ο Στράβων είχε ήδη, από τις αρχές του 480, υιοθετήσει επιθετική στάση απέναντι στον αυτοκράτορα. Ως προς τον Αμαλό, φαίνεται ότι είχε δυσχεραστεί από την αρνητική στάση του Ζήνωνος στις προτάσεις που του υπέβαλε, και γι' αυτό τάχθηκε με το μέρος του Στράβωνος. Έτσι, οι δύο βάρβαροι ηγεμόνες συνασπίζονται εναντίον του Ζήνωνος για διαμετρικά αντίθετους λόγους ο καθένας. Από την άλλη πλευρά, ούτε ο Ζήνων τήρησε τη γνωστή διαλλακτική σε γενικές γραμμές πολιτική του απέναντί τους, όπως συνήθιζε κατά την περίοδο 476 - 479, στέλνοντας πρεσβείες ειρήνης ή προσπαθώντας να προσεταιρισθεί τον ένα βάρβαρο και να τον στρέψει εναντίον του άλλου. Αντίθετα, κατέφυγε σε κάποιο άλλο βαρβαρικό λαό, τους Βούλγαρους⁴. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι το 480, για πρώτη φορά από την επάνοδο του Ζήνωνος στην εξουσία, κανείς από τους δύο Θευδερίχους δεν κατείχε αξίωμα στη στρατιωτική ιεραρχία. Το 480, λοιπόν, διακόπηκαν

1. Marcellini Comitis Chronicon έτος 480 =MGH AA, XI, 92, Fasti Vindobonenses Priores έτος 480 =MGH AA, IX, 310. Αξίζει να σημειωθεί ότι μιá μεταγενέστερη μνεία τοῦ Φώτιου αναφέρει ως δολοφόνο του Νέπωτα τον Γλυκέριο, επίσκοπο Σαλώνων Δαλματίας και άλλοτε δυτικό αυτοκράτορα (Φώτιος, Βιβλιοθήκη, κωδ. 78=έκδ. Henry, τομ. Α', σελ. 161). Βλ. S t e i n, ο.π., τομ. Β', σελ. 48, L o t, *Les invasions...*, σελ. 118.

2. Για τις βλέψεις του Ζήνωνος αναφορικά με τη Δύση βλ. σελ. 74.

3. Ιωάννης Αντιοχεύς, Exc. de insidiis, § 95, σελ. 135 (de Boor): *Καὶ ἡ τῶν Θευδερίχων συζυγία αὐθις τὰ Ῥωμαίων ἐτάραττε...* Βλ. P a r t m a n n, ο.π., τομ. Α', σελ. 69.

4. Ιωάννης Αντιοχεύς, ο.π., ... ὡς ἀναγκασθῆναι τὸν Ζήωνα τότε πρῶτον τοὺς καλουμένους Βουλγάρους εἰς συμμαχίαν προτρέψασθαι. Βλ. P. L e m e r l e, *Invasions et migrations dans les Balkans depuis la fin de l'époque romaine jusqu'au VIIIe siècle*, Revue Historique 211 (1954), σελ. 282 και σημ. 4, σελ. 283 και σημ. 1 (=Essais sur le monde byzantin, Var. Reprints, Λονδίνο 1980, ἀρ. I).

οι σχέσεις του Ζήνωνος και με τους δύο Θεουδερίχους χωρίς να γίνει καμμιά προσπάθεια αποκατάστασής τους.

Το 481 πέθανε ο Στράβων κατά τη διάρκεια της πορείας του προς το Ιλλυρικό, ύστερα από μια νέα απειλητική εμφάνιση μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης¹. Ο θάνατός του είχε πολύ θετικές συνέπειες για τον Ζήνωνα. Ο ουσιαστικός εκπρόσωπος της αντιβαρβαρικής παράταξης εξοντώθηκε και, συνεπώς, εξαλείφθηκε κάθε δυνατότητα δραστηριοποίησης της ίδιας παράταξης, καθώς ο Στράβων ήταν ο μοναδικός από τους αντιπροσώπους της που μπορούσε να δράσει ελεύθερα. Ο Ζήνων είχε πάλι τη δυνατότητα να ασκήσει με άνεση τη φιλοβαρβαρική διακυβέρνησή του χωρίς το μόνιμο φόβο δυναμικής αντίδρασης της αντιβαρβαρικής παράταξης, γεγονός, που, όπως φάνηκε από τά παραπάνω, έπαιρνε σοβαρά υπόψη του. Είναι χαρακτηριστικό ότι, όταν το ίδιο έτος (481) ο Οδόακρος κατέλαβε τη Δαλματία και την προσάρτησε στο βασίλειό του, οριστικοποιώντας την κατάλυση και του τελευταίου ίχνους βυζαντινής κυριαρχίας στη Δύση², ο Ζήνων, συνεπής στην εφαρμογή φιλοβαρβαρικής πολιτικής, δεν προέβαλε καμμιά αντίδραση.

Ο θάνατος του Στράβωνος όμως φαίνεται ότι ωφέλησε μακροπρόθεσμα και τον Αμαλό. Μετά την απουσία του Στράβωνος από το πολιτικό προσκήνιο, στο οποίο έχουν ήδη επέλθει σημαντικές μεταβολές, ο Ζήνων τήρησε ευνοϊκή για τον Αμαλό στάση κάθε φορά που οι ιστορικές συγκυρίες τους έφεραν αντιμέτωπους. Η δολοφονία του Σαβινιανού³, προσωπικού και αδιέλλαχτου εχθρού του Αμαλού, από τον Ζήωνα το ίδιο έτος (481), πρέπει να σχετίζεται με τις φιλοβαρβαρικές επιλογές του αυτοκράτορα. Δύο χρόνια αργότερα ο Ζήνων διόρισε τον Αμαλό *magister militum praesentalis*, κατόπιν ύπατο για το έτος 484 και παραχώρησε εδάφη σε αυτόν και το λαό του⁴. Τέλος, ανέθεσε στον Αμαλό την κατάκτηση της Ιταλίας το 488⁵.

1. Θεοφάνης, σελ. 126 (de Boor), Ιωάννης Αντιοχεύς, ο.π., Ευάγγριος, III, 25, 17 - 31 (Bidez-Parmentier), Marcellini Comitibus Chronicon έτος 481 =MGH AA, XI, 92, Jordanis, Romana 346 =MGH AA, V, 1, 44. Βλ. L o u n g h i s, ο.π., σελ. 50, B u r y, ο.π., τομ. Α', σελ. 272 - 273, B r o o k s, *The Eastern Provinces...* ο.π.

2. Cassiodori Senatoris Chronica 1302 έτος 481 =MGH AA, XI, 159: *His consulibus Odoacar in Dalmatiis Odioam vincit et perimit*. Βλ. S t e i n, ο.π., τομ. Β', σελ. 50, M a r t r o y e, ο.π., σελ. 8.

3. Ιωάννης Αντιοχεύς, Exc. de insidiis, § 97, σελ. 136 (de Boor), Marcellini Comitibus Chronicon, ο.π. Βλ. B u r y, ο.π. τομ. Α', σελ. 272, S t e i n, ο.π., τομ. Β', σελ. 18, B r o o k s *The Eastern Provinces...*, ο.π.

4. Marcellini Comitibus Chronicon έτος 483, 484 =MGH AA, XI, 92. Βλ. B u r y, ο.π., τομ. Α', σελ. 273, M a r t r o y e, ο.π., σελ. 14, H a r t m a n n, ο.π., τομ. Α', σελ. 70.

5. Excerpta Valesiana 49 =Moreau, σελ. 14, Marcellini Comitibus Chronicon έτος 488 =MGH AA, XI, 93, Θεοφάνης, σελ. 131 (de Boor), Jordanis, Getica 292 =MGH AA, V, 1, 133. Βλ. S t e i n, ο.π., τομ. Β', σελ. 40, 117, G o r d o n, ο.π., σελ. 182, N. H. B a y n e s, EHR 44 (1929), σελ. 461 κ.εξ.

Συνεπώς, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο φόβος του Ζήνωνος για την αντιβαρβαρική παράταξη και τον Στράβωνα ήταν ένας από τους συντελεστές που καθόριζαν την γενικότερη συμπεριφορά του αυτοκράτορα και επηρέαζαν τις σχέσεις του τελευταίου με τον Αμαλό από τὰ τέλη του 479 ως το 481. Το γεγονός όμως αυτό δεν σήμαινε σε καμία περίπτωση εγκατάλειψη της φιλοβαρβαρικής ιδεολογίας από τον Ζήνωνα, όπως, άλλωστε, δείχνει η μετέπειτα συμπεριφορά του αυτοκράτορα προς τον Αμαλό και ιδιαίτερα η σύναψη της συμφωνίας σχετικά με την Ιταλία¹. Η «δειλία», επομένως, που έδειξε σε ορισμένες περιπτώσεις ο Ζήνων και για την οποία τον κατηγόρησαν τόσο ο σύγχρονός του ιστορικός Μάλχος², όσο και ο μεταγενέστερος Ιωάννης Λυδός³, σχετίζεται με τις επιφυλάξεις του ως προς τη διαμόρφωση της καταλληλότερης κάθε φορά ισορροπίας των πραγμάτων ώστε να προχωρήσει στην απρόσκοπτη εφαρμογή των πολιτικών του σχεδίων και επιλογών. Ο αποτελεσματικός τρόπος διευθέτησης των επίκαιρων πολιτικών υποθέσεων της αυτοκρατορίας, που προέκυπτε από τη συγκεκριμένη διπλωματική τακτική του Ζήνωνος, θα επισημανθεί αργότερα και από τον Προκόπιο: Ζήνων δὲ βασιλεύς, τὰ παρόντα εὖ τίθεσθαι ἐπιστάμενος⁴.

Η συνειδητοποίηση της χρεωκοπίας της αντιβαρβαρικής ιδεολογίας πρέπει να ώθησε τον Ζήωνα και τον Ιλλού στην υιοθέτηση του ακριβώς αντίθετου πολιτικού προγράμματος. Η εφαρμογή φιλοβαρβαρικής πολιτικής, που ισοδυναμούσε με την εγκατάλειψη των επιθετικών σχεδίων για τη Δύση, ήταν πιθανότατα ο απώτερος στόχος του Ιλλού όταν προετοίμασε την επάνοδο του Ζήνωνος στο θρόνο τον Αύγουστο 476. Οι νέοι πολιτικοί προσανατολισμοί του αυτοκράτορα θα προκαλέσουν την αντίδραση της αντιβαρβαρικής παράταξης, που, προσκολλημένη στα οράματα του παρελθόντος, αρνήθηκε να προσαρμοσθεί στη νέα κατάσταση πραγμάτων. Κατά την τριετία 476 - 479 η συνεχής αναμέτρηση φιλοβαρβαρικής-αντιβαρβαρικής παράταξης οδήγησε στην εξέγερση της τελευταίας, όταν αυτή συνειδητοποίησε ότι οι πολιτικές της φιλοδοξίες απειλούνταν άμεσα από τις κατακτητικές βλέψεις του Αμαλού για τη

1. Είναι η πρώτη φορά που η ανατολική αυτοκρατορία τηρεί τόσο φανερά φιλοβαρβαρική στάση, η ουσία της οποίας συνίσταται α) στην κατάργηση του δυτικού αυτοκράτορα, εφόσον η παραμονή του στην εξουσία ήταν αδιανόητη χωρίς την υποστήριξη των βαρβαρικών στρατιών β) στη θεωρητική διοίκηση των στρατιών αυτών από την Κωνσταντινούπολη και γ) στη δυνατότητα καταπολέμησης των βαρβαρικών στρατιών από άλλους βαρβάρους σε περίπτωση που θα απέβαιναν ιδιαίτερα επικίνδυνες. Βλ. L o u n g h i s, ο.π., σελ. 53, L o t, *La fin...*, σελ. 237, M a r t r o y e, ο.π., σελ. 17.

2. Μάλχος απ. 3, 9, 16 = F H G IV, 114, 118, 124.

3. Ιωάννης Λυδός, Περὶ ἀρχῶν τῆς Ῥωμαίων πολιτείας, Γ', 45, 8 - 13 = έκδ. Wuensch, σελ. 134.

4. Προκόπιος, Πολ. Β', 1, 10 = H a u r y -W i r t h τομ. Β', σελ. 5.

Δύση. Η επαναδραστηριοποίηση της αντιβαρβαρικής παράταξης με την προσχώρηση του Στράβωνος το 480 θα καθορίσει ως ένα βαθμό τις επιλογές του Ζήνωνος, όπως υποδηλώνει η δολοφονία του Νέπωτος και η στάση του αυτοκράτορα προς τον Αμαλό. Αντίθετα, η αποδυνάμωση της αντιβαρβαρικής παράταξης το 481 μετά το θάνατο του Στράβωνος θα ευνοήσει την ανεπηρέαστη άσκηση φιλοβαρβαρικής πολιτικής από τον Ζήωνα. Η διπλωματική τακτική του αυτοκράτορα θα ευοδώσει τις προσπάθειές του να πετύχει την επιβολή του φιλοβαρβαρικού πολιτικού προγράμματος παρά τις σφοδρές αντιδράσεις της αντιπολιτευόμενης μερίδας. Η μετέπειτα εξέλιξη των γεγονότων θα δείξει ότι η φιλοβαρβαρική πολιτική αποτελούσε την πιο συμφέρουσα για την αυτοκρατορία επιλογή και θα δικαιώσει τον εμπνευστή της Άσπαρα και τον εφαρμοστή της Ζήωνα.

ANNA B. KARAMALLOΥΔΗ